

Meghatározás:

Mi alapozza meg, hogy jánosi iskoláról beszélhetünk a János neve alatt fennmaradt szövegeket olvasva? Első helyen kell említenünk a teológiájukban megjelenő egyezéseket, melyek közül a legkarakteresebbek a következők: az Atya és a Fiú egysége (1Jn 1,3; 2,22kk; 2Jn 9; Jn 5,20; 10,30.38 stb.); Jézus testé létele (1Jn 4,2; 2Jn 7; Jn 1,14); a világ és Isten között fennálló dualizmus (1Jn 2,15-17; 2Jn 7; Jn 14-17). A következő, az iratok összetartozása mellett felhozható érv a közös nyelvi sajátosságok, amelyek a három jánosi levél és az evangélium között megfigyelhetők. A harmadik érvet maga a János evangéliuma szolgáltatja a 21,24-ben, ahol kifejezetten egy jánosi iskola létéről beszél. Az iratok ekkleziológiai terminusai is jellegzetesek. Az etikai kijelentések az evangéliumban és a levelekben ugyancsak egy iskola léteire utalnak, mivel azokat nem univerzálisan, hanem sokkal inkább egy csoportra vonatkoztatva kell értelmeznünk. A három levél és az evangélium esetében szinte teljesen bizonyos, hogy ez az iskola áll annak háttérében, a Jel könyvénel nem ennyire egyértelmű a helyzet.

Az iskola központja feltehetőleg Efezusban volt.

Az iratok sorrendje a legnagyobb valószínűséggel: 2Jn; 3Jn; 1Jn; Jn. Ezen sorrend mellett a következő érvek hozhatóak fel:

- a) a két legrövidebb irat nem tekinthető a jánosi iskola kései mellékdokumentumainak, sokkal inkább azokat presbiter János eredeti levelei a korai időkből. A 2.3. Jn nem értelmezhető úgy, mint az első, vagy az evangélium újraolvasásai, ezért azok nem a végéhez, hanem az iskola tevékenységének kezdetéhez tartoznak.
- b) mivel a 3Jn 9 a 2Jn-ravonatkozik, így feltehetőleg a 2Jn a jánosi irodalom első eleme.
- c) az 1Jn sehol nem nyúlik vissza bizonyíthatóan az evangéliumhoz, ellenben vitázik az aktuálisan nagy veszélyt jelentő doketizmussal, amivel első alkalommal a 2Jn 7-ben találkozunk.
- d) a Jn előfeltételezi az 1Jn-ban megjelenő doketizmussal szembeni aktuális állásfoglalást és az azzal összefüggő teológiai konfliktust átfogó módon feldolgozza.

János 2. levele

Szerző:

A 2Jn, akárcsak a 3Jn feliratában a presbitert nevezi meg szerzőjének. A πρεσβύτερος méltóságjelző, amivel feltételezhetően egy különösen nagy tekintélyre szert tevő tanítót illettek. És az ellen sem szól semmi, hogy a 2.3Jn szerzőjét azonosítsuk ő πρεσβύτερος Ἰωάννης – szel, akit Papias egyértelműen megkülönböztet a Zebedeus fia Jánostól, de aki az ő tradícióját vezeti tovább.

Keletkezés ideje, helye:

Mivel a levelek első említésével Polykarposnál találkozunk, így valószínűleg a 2Jn 90 környékén íródott, Efezusban.

Címzettek:

Ami a címzetteket illeti, a 2Jn 1-ben nem bizonyos személyeket jelöl meg az irat, hanem különböző helyi gyülekezeteket, mint a kiválasztott úrnőt (ἐκλεκτὴ κυρία) és gyermekeit, amivel az ószövetségi metaforikus beszédstílust elevenít fel a szerző (vö. Jer 4,31; 31,21).

Felépítés:

Stílusát tekintve a 2Jn valódi levél, minden elemét felmutatja az antik magánleveleknek. A levél karakterét az antik levelekből ismert „kérlek téged” (ἔρωτῶ σε) formula határozza meg (2Jn 5), tehát egy kérő levélről beszélhetünk. A kérés központi mondanivalóját a tévtanítóktól való elhatárolódás adja, akik mint vándorprédikátorok járnak gyülekezetről gyülekezetre és nem ismerik el, hogy Ἰησοῦν Χριστὸν ἐρχόμενον ἐν σαρκί.

Tradíciók:

A levél irodalmi egysége vitathatatlan és semmilyen tradíciót, vagy forrást nem alkalmaz a szerző művében.

Teológiai tanítás:

A levél tévtanítók ellen küzd, akik feltehetőleg ugyanazok, mint akik az 1Jn 4,2-ben is megjelennek és tagadják, hogy Krisztus testet öltött volna, vagyis a földi Jézus és a mennyei Krisztus egységét, ezért nevezhetjük tanításukat doketistának. A levél központjában az ἀλήθεια kifejezés áll (csak az első negyedben 5 alkalommal tűnik fel). A címzett gyülekezetek megismerték az igazságot és az náluk is fog maradni a végső időig. A második lényeges fogalom a bevezetőben már említett szeretet, amely szoros összefüggésben áll az igazsággal, hiszen csak az járhat az igazságban, aki a szeretetben van és fordítva. a harmadik nagyon fontos eleméhez a tanításnak, ez pedig a hagyomány.

János 3. levele

Szerző:

Ugyancsak presbiter János a szerző.

Keletkezés ideje, helye:

Csak találgatni lehet, hogy mennyi idő telt el a két levél megfogalmazása között. Talán 90 után íródott a 3Jn is és ez esetben ugyancsak elképzelhető, hogy a keletkezés helye Efezus lehetett.

Címzett:

A levél címzettje egy egyébként ismeretlen Gaiusz, aki a 3Jn 2.5.11-ben, mint szeretett testvér szólíttatik meg. A 3Jn 4 szerint pedig Gaiusz a presbiter „gyermeke”, ami alatt azt kell értenünk, hogy valószínűleg ő téríthette, vagy keresztelhetette meg. Arra kérdésre viszont nem tudunk egyértelmű választ adni, hogy vajon Gaiusz tagja volt-e a 9. versben megjelenő, Diotrefész által vezetett gyülekezetnek. Mindazonáltal az valószínűnek tűnik, hogy nem lehetett ennek a gyülekezetnek a vezetőségi tagja, hiszen ez esetben nem kellett volna a szerzőnek tájékoztatni őt a korábbi konfliktusáról Diotrefésszel (9kk).

Felépítés:

A 3Jn is valódi levél, mégpedig egy privátlevél és a 12. vers alapján ajánlólevélnek tekinthető.

Tradíciók:

A levél irodalmi egységét nem vitatják és ebben csakúgy, mint a másokban, a szerző semmilyen forrást és tradíciót nem használ fel.

Teológiai tanítás:

Ahogy az előző levél esetében, itt is az igazság (1.3.4.8.12) és a szeretet (1.2.5.6.11) állnak a levél központjában. Érdekes, hogy úgy tűnik, mintha az igazság a presbiter által küldött vándormisszionáriusokkal szembeni magatartásban nyerné el tartalmát. Ebből viszont az is egyértelművé válik, hogy a közösségen belül fontos helyet foglalt el a misszió, ami talán főképpen a pogányokat célozta volna meg. Diotrefész egyik legnagyobb gyengéje éppen a vándormisszionáriusokkal szembeni magatartása, amely cselekedetével nyilván a presbiter tekintélyét kérdőjelezi meg, első akar lenni a gyülekezetében (3Jn 9). Úgy tűnik tehát, hogy a nézeteltérések középpontjában a vándormisszionáriusokkal szembeni viselkedés áll.

János 1. levele

Szerző:

A 2. és 3Jn-sal ellentétben az első szerzőjének kilétét nem nagyon lehet meghatározni. Máig vitatott, hogy vajon az első levél szerzője azonos-e az evangéliumával, vagy a másik két, rövidebb levélével. A szövegben megjelenő hasonlóságok, a hasonló stílus ez esetben nem feltétlenül a szerző azonosságát mutatja ugyanis, hanem inkább a közös iskolára utal. Ugyancsak az azonos szerző ellen szól, hogy az 1. levélben miért nem jelenik meg a másik kettőhöz hasonló módon a küldő meghatározása. Miért pont az első levél esetében mondott volna le a szerző a presbiter méltóságjelzőről, ahol az ellenfeleivel folytatott vita eléri tetőpontját? Végezetül a levelek mondanivalójában is kimutathatóak bizonyos eltérések.

A következő tisztázásra szoruló kérdés, hogy vajon az evangélium és az 1Jn szerzője lehet-e ugyanaz az személy? Ez ellen a felvetés ellen szólnak nyelvi jellegzetességek, hiszen számos az evangéliumban fontos szerepet játszó kifejezés hiányzik a levélből.

Keletkezés ideje, helye:

A levél keletkezési helye és ideje meghatározásában az a nézet uralkodik, hogy az 1Jn „jánosi pásztori levélnek” tekinthető, amely előfeltételezi az evangéliumot, de egy attól eltérő történeti szituációban értelmezi és alkalmazza azt – ez a modell mindenesetre nem ad magyarázatot arra, hogy ez esetben miért nincsen egyetlen egy idézet sem a levélben az evangéliumból. Valószínűbb talán, hogy nem konkrétan az evangéliumot ismerte volna a szerző, de sokkal inkább az annak háttérében is megjelenő jánosi iskola teológiáját. A levélben megjelenő konfliktus a doketizmus tévtanításával ugyancsak inkább a levél evangélium előtti megfogalmazását teszi valószínűvé. Így azt mondhatjuk, hogy az 1Jn a 2. és 3Jn után íródott, de még az evangélium előtt, így annak keletkezési idejét 95-re tehetjük és ez esetben is a legvalószínűbb keletkezési helynek Efezust tekinthetjük.

Címzettek:

Az 1Jn-ból hiányoznak a valódi levél ismertetőjegyei. Viszont a címzetteket a levél írója *τεκνία*-nak (2,1.12.28; 3,7.18 stb.), ill. *ἀγαπητοί*-nak (1,4; 2,1.7k.12-14.21.26 stb.) nevezi. Az 5,13 szerint pedig a levél olvasói azok a személyek, akik hisznek Isten Fia nevében.

Felépítés:

A levél tagolását meglehetősen nehézé teszi a levél egységes gondolatisága és az írás stílusa. A levél jellegzetessége, hogy egymást váltogatják abban a dogmatikai és a parainetikus részek. Mindezen stílusjegyek alapján az tűnik a legmegfelelőbbnek, ha az 1Jn-t, mint levélformában megfogalmazott homíliát szemléljük.

Tradíciók:

R. Bultmann óta létezik egy olyan nézőpont, hogy az írás szerzője egy pogány-gnosztikus forrásművet használt volna fel írásában. Ezen meggyőződés szerint, az eredeti levél a 2,27-ig terjedt volna, mivel ezután már csak a korábban feltűnt gondolatok térnek vissza, amit végezetül egy egyházi redakció simított volna egybe. Mindezt sokan vitatják, de az ezt vitatók között sem merül fel annak a lehetősége, hogy a levél írója ne használt volna fel szóbeli tradíciókat, vagy esetleg írott forrásokat a szövegben, melyek a jánosi iskolában keletkeztek.

Teológiai tanítás:

Vajon kik lehetnek a levélben támadott eretnek gondolatok képviselői? Az egyértelművé válik a levélből, hogy valaha ezek az emberek a gyülekezethez tartoztak és a levélíró ábrázolásában tagadják a földi Jézus és a mennyei Krisztus szóterológiai egységét (2,22), vagyis az üdvösség szempontjából nyilvánvalóan csak az Atyát és a mennyei Krisztust tartották relevánsnak. Vagyis János ellenfelei, akárcsak Iraeneuséi egyfajta doketizmus képviselői, akikkel szemben a szerző a számára legitim jánosi iskola tradícióját helyezi.

Az inkarnációs krisztológia határozza meg az 1Jn teológiáját. A levél különlegességei közé tartozik a futurikus eszkatológia (vö. 3,1-3). Ahogyan a Mt-ban és Jak-ban, úgy az 1Jn-ban is megjelenik a nagy etikai kérdés, hogy vajon egy megkeresztelt keresztyén képes-e még bűnt elkövetni, ill. a gyülekezetnek milyen teendői vannak ez esetben.